

Vera Katz, *Društveni i ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine 1945.–1953.*
Sarajevo: Institut za istoriju, 2011, 431 str.

Dugo vremena je historiografija u Bosni i Hercegovini polje svoga istraživačkog interesa završavala s krajem Drugoga svjetskog rata, a događanja poslije toga bila su samo predmet glorificiranja postignutih rezultata u socijalizmu, bez imalo znanstvene kritičnosti. Nakon urušavanja socijalizma bila je primjetna utrka u sataniziranju kompletnog socijalističkog razdoblja, a i neki historičari su toj satanizaciji davali poseban pečat. Pokušaji da se pišu znanstveno utemeljeni i na izvorima argumentirani radovi suočavali su se s brojnim izazovima, kako zbog problema sa samim izvorima (zbog nesređenosti pojedinih arhivskih fondova ili izostanka volje da se svi izvori stave na raspolaganje istraživačima) tako i zbog društvenog i političkog konteksta u kojima su ti radovi nastajali (često kvalificiranje „komunjarama“ onih koji bez nacionalističke zapjenušanosti istražuju socijalističko razdoblje). Osim toga, i neki novi istraživački obrasci i metodološki modeli, koji su prisutni u modernoj historiografiji, sve su više dovodili u pitanje sami integritet klasičnih historiografskih istraživanja.

U tom kontekstu pojava knjige dr. Vere Katz o društvenom i ekonomskom razvoju Bosne i Hercegovine od 1945. do 1953. godine dokaz je vitalnosti historije kao znanosti, te još jedan snažan pokazatelj važnosti arhivskih istraživačkih napora kao temeljnih za historijske analize i zaključke.

Autorica u ovoj knjizi nije podlegla postmodernističkim izazovima, ona doslovno slijedi praksu da svoje stavove temelji isključivo uz oslonac na obavijesti iz primarnih povijesnih izvora, te je dosljedni pripadnik historijskog pravca koji vjeruje u broj. Neko je jednom kazao da historičari trebaju brojati da ne bi nagađali, a ako nisu u stanju brojati, onda moraju priznati da nagađaju. Ovom principu je u historiografiji u Bosni i Hercegovini najodaniji bio prof. dr. Ilija Hadžibegović, a Vera Katz se ovom knjigom svrstala u red najdosljednijih Hadžibegovićevih sljedbenika.

Knjiga se bavi pitanjem transformacije bosanskohercegovačkoga društva u prvih nekoliko godina poslije Drugog svjetskog rata. Pri tome, autorica istražuje dvije strane tog fenomena: ideološke osnove novoga društva koji se želi izgraditi, te stvarne društvene i ekonomske efekte tih nastojanja. Na taj se način gradi jedna uravnotežena slika društvenih promjena koje su bile evidentne u ovom razdoblju. Autorica to pokazuje prateći razvoj gospodarstva, pri čemu je akcenat stavljen na razvoj industrije u okviru prvog Petogodišnjeg plana, te socijalne promjene na selu. Zaključci do kojih je došla na temelju niza obavijesti iz primarnih izvora i statističkih podataka svjedoče kako je bio težak put od siromaštva, kao temeljnog obilježja društva neposredno nakon rata, do prvih modernizacijskih znakova koncem razdo-

blja kojim se bavi ova knjiga. Pokazuje se stupanj realizacije ambicioznih planova investicija u okviru socijalističke industrijalizacije, te ukazuje na poteškoće koje je pratio taj proces. Premda siromašna, Bosna i Hercegovina, a posebno neki njeni dijelovi (Zenica, naprimjer), postali su simbol industrije u socijalističkoj Jugoslaviji.

Autorica se, međutim, ne gubi u apstraktnim brojkama o gospodarskom razvoju. Ona uključuje *čovjeka* u svoju analizu. Zbog toga je ova knjiga odličan primjer interakcije razvoja gospodarstva i demografskih promjena. Od knjige Iljasa Bošnjovića *Demografska crna jama* do ove knjige Vere Katz mi nismo imali bolje knjige o tim pitanjima, s obzirom da su ostali radovi o demografskim promjenama u prvi plan stavljali političke, a ne socijalne i gospodarske dimenzije.

Osim socijalnih i demografskih pitanja, ova knjiga Vere Katz važna je i zbog analize procesa izgradnje socijalističke vlasti u Bosni i Hercegovini poslije Drugog svjetskog rata. Tek smo s ovom knjigom na jednom mjestu dobili zaokruženu sliku o položaju Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice u socijalističkoj Jugoslaviji tokom prve decenije poslijeratnog razdoblja, o admi-

nistrativnim promjenama kroz koje je ona prolazila u tom razdoblju, te o svim posljedicama smjene društvenih elita na bosanskohercegovačkoj političkoj sceni poslije Drugog svjetskog rata. Katz je pokazala da struktura članstva Komunističke partije više govori o stanju nove vladajuće elite nego što bi se to u prvi mah moglo pretpostaviti. Istodobno, socijalno porijeklo i obrazovni nivo nove političke elite najbolje mogu objasniti sve poteškoće s kojima se nova vladajuća elita suočavala.

Prepuna podataka, koji su bili osnova za dobre analize socijalnih i političkih promjena, ova knjiga Vere Katz ostavit će dubok trag u bosanskohercegovačkoj historiografiji. Ona je do sada najbolje djelo o tranziciji bosanskohercegovačkog društva poslije Drugog svjetskog rata, pokazuje način transformacije privatnog u državno i potom društveno vlasništvo početkom 1950-ih godina, te se sada, u uvjetima nove privatizacije, pojavljuje kao važan i autentičan podsjetnik na neka davna vremena. Bolja ili lošija – nije zadatak historičara da o tome sudi. O tome će sud dati sama historija ■

Husnija Kamberović